

УДК 65.012.7 : 330.332

Т.С.ШАРОВСЬКА

Одеський державний економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Обґрунтовано теоретичні положення та розроблені практичні рекомендації щодо вдосконалення організації і методики внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності для потреб системи управління підприємством.

Обоснованы теоретические положения и разработаны практические рекомендации по усовершенствованию организации и методики внутривозвратного контроля инвестиционной деятельности для нужд системы управления предприятием.

Theoretical statements have been substantiated in the paper, practical recommendations on improvement of organization and technique of enterprise investment activity internal control for enterprise management needs.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, внутрішньогосподарський контроль.

Належна система внутрішньогосподарського контролю, яку формує власник або керівництво підприємства, дозволяє своєчасно виявити широке розмаїття проблем, які виникають та розробити механізм їх вирішення підприємством. Формування такої системи внутрішнього контролю як складового елемента системи управління підприємства передбачає урахування факторів, складу і структури основних джерел опору, врахування передового досвіду організації системи контролю. Неефективна система внутрішньогосподарського контролю чітко відображає пасивний механізм розв'язання і практичного врахування проблем та інтересів, які нерідко супроводжуються втратою підприємством конкурентних переваг на ринку. Це зумовлюється тим, що неефективна система внутрішнього контролю не спонукає до системних і якісних змін в управлінні підприємством.

Суттєвий внесок в науку, який став підґрунтям для подальшого розвитку теорії і практики внутрішньогосподарського контролю, зробили вітчизняні вчені [5-7]. Однак, незважаючи на суттєвий внесок вчених у розвиток теоретичних і практичних аспектів внутрішньогосподарського контролю, все ще існують дискусійні питання й недоліки. З теоретичної точки зору, широким дискусіям піддаються питання структури внутрішньогосподарського контролю, поєднання внутрішньогосподарського контролю з обліком і аналізом, невизнання його як самостійної функції управління, отождоження внутрішньогосподарського та внутрішньовиробничого контролю, відсутність чітких акцентів щодо принципів, на основі яких він має створюватись, невідповідність об'єктів і параметрів контролю тощо. Існуючі моделі побудови та ме-

тодики здійснення внутрішньогосподарського контролю потребують більш досконалого наукового обґрунтування.

Метою даного дослідження є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення організації і методики внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності для потреб системи управління підприємством.

Реалізація даної мети вимагає постановки і вирішення наступних завдань:

- дослідження системи об'єктів контролю інвестиційної діяльності підприємства, що визначає напрямки удосконалення внутрішньогосподарського контролю;
- поглиблення існуючих класифікацій внутрішньогосподарського контролю;
- розробка організаційних схем внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності підприємства;
- удосконалення методики внутрішньогосподарського контролю на підприємстві.

Ефективна система внутрішньогосподарського контролю дозволяє керівництву впевнитись, що діяльність підприємства знаходиться у відповідності з вимогами чинного законодавства, затвердженою політикою та іншими директивно-нормативними документами підприємства. На даний час в Україні система внутрішньогосподарського контролю з боку законодавчих органів влади не регулюється і не контролюється, у результаті чого підприємства самостійно повинні організувати та якісно розвивати існуючу систему контролю.

Узагальнююча теорія контролю, починаючи з часу свого відокремлення в окрему галузь економічного знання, запропонувала багато різних концепцій внутрішньогосподарського контролю. Проте традиційні дослідження страждають істотним недоліком, пов'язаним із тим, що у процесі обґрунтування концепцій внутрішнього контролю, як правило, не вказують чітко всі ті вихідні посилання й обмеження, у межах яких вони зберігають свою доречність. Кожен історичний період і особливості окремих країн накладають свій відбиток на способи побудови механізму належної системи внутрішнього контролю підприємства. Як свідчать результати аналізу зарубіжних джерел, основоположні концепції незалежного контролю передбачають, що саме керівництво, а не контролер, повинно впровадити належну систему внутрішнього контролю і забезпечити її функціонування. Тому немає і не може бути ідеальної системи внутрішнього контролю, бо її створення має певні обмеження. Тобто, система внутрішнього контролю не може розглядатись як достатньо ефективна, якщо при її створенні не було

враховано умови її розробки й особливості майбутнього функціонування. Такий стан пояснюється також тим, що в теорії економічного контролю чітко не визначені принципи, на яких повинна будуватися система внутрішнього контролю вітчизняних підприємств при їх реорганізації та спрямованості України на європейську інтеграцію [5].

Світова концепція контролю ґрунтується на його головній функції – факторі захисту інтересів підприємця. Вона базується на розумінні власності як процесу постійної взаємотрансформації майнових прав. Такий підхід дозволяє, по-перше, сформуванню теоретичних основ розуміння контролю як однієї з форм відносин власності, по-друге, вирішити комплекс теоретичних і прикладних проблем становлення і розвитку контролю і його новітніх форм [3].

Контроль може розглядатись з різних позицій, а саме: як економічна влада, як форма прояву фундаментальних відносин власності на фактори виробництва – головної умови організації виробництва на макrorівні економіки і як складовий елемент системи управління. Два дані підходи мають право на існування оскільки вони відображають внутрішні відносини, що ґрунтуються на праві власності, і зовнішні відносини, пов'язані з функціонуванням системи управління. Згідно тлумачного словника, контроль – складова частина управління економічними об'єктами, процесами, яка полягає в спостереженні за об'єктом з метою перевірки відповідності досягнутого стану запланованому рівню, а також прийнятим стратегічним цілям; контроль над об'єктом, реальна влада, зосередження прав управління об'єктом в одних руках [6].

Існує дві точки зору, практиків і теоретиків, відносно ролі внутрішньогосподарського контролю, і залежно від обраної позиції формується розуміння цілей, задач і методів контролю [2]. Згідно з першою точкою зору, внутрішньогосподарський контроль – це діяльність, пов'язана з перевіркою функціонування підприємства з метою виявлення помилок та фактів зловживань. Вона вказує напрямки пошуку помилок, причини їх появи і шляхи їх виправлення. В цьому випадку для контролюючого головне – пошук негативних відхилень від стандартів (норм, правил), діючих на підприємстві, а його робота має на меті виявлення зловживань і помилки вказування сум і сутності господарських операцій в документах.

На сьогодні, у зв'язку із збільшенням рівня складності технологічних процесів виробництва і його виходу за національні межі, змінюється і сама філософія внутрішньогосподарського контролю. Практиками він вже сьогодні розглядається як допомога в досягненні цілей підприємства, як засіб інтеграції персоналу всіх рівнів і управлінської

ланки. Люди, діяльність котрих контролюється, приймають участь в розробці та розвитку системи контролю [3].

Прихильники другої точки зору вважають, що внутрішньогосподарський контроль повинен трактуватись як «система заходів, організованих управлінським персоналом підприємства з метою найбільш ефективного виконання персоналом своїх обов'язків при виконанні господарських операцій». Контролер повинен визначити порушення основних принципів управління і запропонувати шляхи покращення діяльності системи. Ціна такого контролю досить висока, і результат буде відчутний лише в майбутньому, причому його досить важко буде виміряти економічними показниками. Основна мета такого контролю може бути визначена як захист інтересів власників, інвесторів і інших агентів бізнесу шляхом забезпечення надійності в діяльності підприємства [7].

На нашу думку, контроль представляє собою цілісну систему що поєднує в собі два розглянути напрямки діяльності, які взаємопов'язані між собою, і становлять частину загальної системи управління.

Завдяки системі управління відбувається реалізація економічних цілей підприємства. Управління охоплює практично всі економічні питання у всіх сферах, від яких залежать кінцеві результати діяльності підприємства. Оскільки внутрішньогосподарський контроль є складовою системи управління підприємством, він розвивається і удосконалюється в напрямку, що визначається загальними цілями і задачами її функціонування і розвитку.

Сутність контролю визначається характером соціально-економічних відносин. На будь-якому підприємстві існують організаційно-регулюючі сили і дезорганізуючі, які завдають шкоди цілісності системи. Контроль дозволяє виявити негативні для системи відхилення і направити їх в необхідні рамки, тим самим забезпечивши життєдіяльність економічної системи і її елементів. Контроль направлений на виявлення негативних та позитивних відхилень від заданих якісних і кількісних параметрів. Економічна система функціонує, з одного боку, відповідно до встановлених законів її розвитку, регулюючих правил, норм, з іншого – відповідно до управлінських рішень, які приймаються, фінансових і господарських операцій, що оцінюються з точки зору обґрунтованості, оптимальності та ефективності.

В останні роки в багатьох країнах розпочалась розробка нового законодавства, стандартів, які б допомогли покращити систему управління на підприємстві. Всі ці стандарти ґрунтуються на загальному принципі, який полягає в тому, що ефективно управління потребує

наявності дієвої системи внутрішнього контролю. Надійна система внутрішнього контролю сприяє збереженню інвестицій акціонерів і активів підприємства, а також відіграє важливу роль в управлінні ризиками.

На сьогодні внутрішньогосподарський контроль на підприємствах України регламентується здебільшого наступними документами:

- 1) Стандарти Міжнародної федерації бухгалтерів (IFAC);
- 2) Положення про стандарти аудиту (SAS) №9 «Вплив функції внутрішнього аудиту на об'єм зовнішнього аудиту»;
- 3) Рекомендації Інституту внутрішніх аудиторів [4].

Оскільки ці документи розроблялись різними інституціями і для різних цільових груп, можливі певні невідповідності між ними. Однак кожний документ сфокусований на внутрішньогосподарському контролі і конкретній цільовій групі, приділяє багато уваги створенню і оцінці засобів внутрішнього контролю.

Розроблені документи дають визначення внутрішньому контролю, описують його складові і передбачають інструменти оцінки, також пропонуються варіанти звітності про проблеми внутрішнього контролю. Хоча всі визначення контролю містять, по суті, одні і ті ж поняття, існують певні відмінності. COBIT розглядає внутрішньогосподарський контроль як процес, який включає норми, процедури, прийоми і організаційні структури, що підтримують стратегію бізнесу. SAC зосереджує увагу на тому, що внутрішній контроль – це система, тобто сукупність функцій, підсистем і людей, з їх зв'язками. COSO виділяє внутрішній контроль як процес, тобто внутрішній контроль повинен стати складовою поточного бізнесу – діяльності.

Всі чотири документи роблять акцент на концепції розумної впевненості, оскільки це пов'язано з внутрішньогосподарським контролем. Внутрішній контроль на підприємстві не гарантує, що організація досягне своїх цілей або збереже свій бізнес. Швидше, внутрішньогосподарський контроль організований, щоб забезпечити менеджмент розумною впевненістю відносно досягнення цілей. В документах також визнається, що існують властиві внутрішньому контролю обмеження, і внаслідок співвідношення витрати/результати не всі можливі засоби контролю будуть запроваджені. Такі обмеження можуть стати причиною того, що система внутрішнього контролю як така буде менш ефективна, як очікувалось.

Розглянемо основні характерні риси системи внутрішньогосподарського контролю (СВК). В міжнародній практиці виділяють три основні елементи СВК:

- 1) систему фінансового обліку;

- 2) контрольне середовище;
- 3) окремі елементи контролю [1].

Під системою належно організованого фінансового обліку підприємства розуміється система обліку, що формує повну, своєчасну і достовірну інформацію про фінансово-господарську діяльність, що забезпечує контроль за наявністю і рухом майна.

Контрольне середовище – сукупність факторів, що характеризують загальний стан системи управління підприємством та впливають на відношення керівництва до необхідності та впровадження внутрішньогосподарського контролю за функціонуванням даного суб'єкта і, як наслідок, прийняття певних рішень.

До головних елементів контрольного середовища можна віднести:

- стиль та основні принципи керівництва підприємством;
- організаційну структуру підприємства;
- систему документообігу;
- кадрову політику;
- розподіл відповідальності та повноважень;
- порядок здійснення внутрішньогосподарського обліку та внутрішньої звітності.

До окремих елементів системи внутрішньогосподарського контролю відносять політику, процедури та інші дії щодо забезпечення можливості виявлення або попередження і виправлення помилок в обліковій документації, а також в загальному процесі управління економічним суб'єктом з метою досягнення його стратегічних цілей.

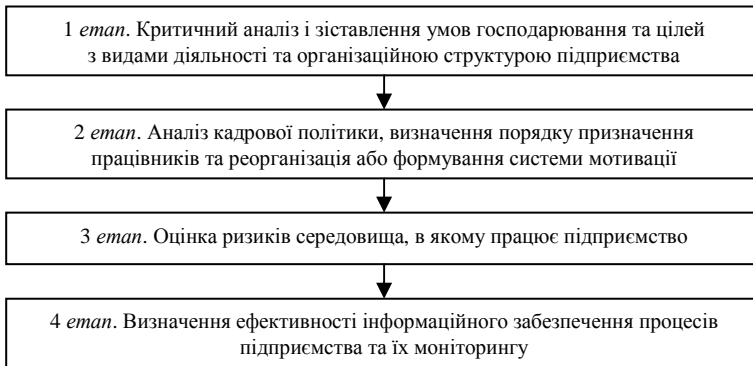
Таким чином, сучасна система внутрішньогосподарського контролю підприємства становить певну політику і процедури (засоби контролю), прийняті системою управління даним підприємством для досягнення цілей процесу управління, що передбачають дотримання впорядкованого і ефективного ведення фінансово-господарської діяльності, включаючи суворе дотримання політики управління, виявлення та виправлення помилок у звітності та прийнятті рішень.

З нашої точки зору, серед усіх перелічених складових СВК можна виокремити кілька універсальних елементів (етапів), що представлено на схемі (рисунок).

Використовуючи досвід іноземних досліджень, розроблені нормативи щодо внутрішнього контролю, можна сформулювати головні завдання контролю інвестиційної політики, що здійснюється на підприємстві:

- аналіз побудови системи обліку на підприємстві (вивчення облікової та іншої документації, що стосується обліку операцій з інвестиційними ресурсами);

- вивчення інформації про інвестиційну діяльність, представлену в бухгалтерському й управлінському обліку;
- аналіз правильності та ефективності прийнятих рішень на різних рівнях системи управління підприємством;
- забезпечення відповідності прийнятих рішень інвестиційній стратегії підприємства;
- оцінка якості наявної облікової і проектної інформації;
- розробка інвестиційної тактики;
- проведення стратегічного аналізу і контролю;
- формування інформаційної бази для прогнозування інвестиційної діяльності.

Складові системи внутрішнього контролю

Стратегічна мета перетворень внутрішньовиробничих відносин полягає в тому, щоб задіяти всі підрозділи в комплексі для одержання більш високого кінцевого результату, об'єднавши різноспрямовані інтереси робітників підприємств і акціонерів (нових агентів виробничих відношень) в єдине замкнуте коло економічних інтересів, спрямоване в остаточному підсумку на максимальний результат для кожного учасника.

Інша передумова складається в необхідності ретельного урахування всіх ресурсів, раціональності їх використання. В нових умовах господарювання ринок забезпечує урахування корисності, зіставляє витрати і результати, оцінює відповідність потреби продукції суспільству. В цьому відношенні ринок виконує функцію оцінки діяльності підприємства навіть суворіше, ніж з боку органів управління. Можна сказати, що на державних підприємствах практично відсутнє урахування матеріальних, фінансових і трудових витрат і результатів у розрізі місць виникнення витрат, хоча воно цілком можливе.

Саме для цих цілей пропонується створення комплексного внутрішньокорпоративного господарського механізму, заснованого на сполученні економіко-організаційних функцій, до яких насамперед відносять функції урахування витрат і результатів, а також виникнення і розподілу прибутку [5].

Застосування комплексного підходу дозволяє обґрунтувати основні вимоги, що висувуються до організації ефективної системи внутрішнього контролю управління інвестиціями на підприємстві:

- адекватність організаційної структури системи внутрішнього контролю (організаційна структура системи внутрішнього контролю повинна відповідати розмірам та ступеню складності підприємства);
- регламентація внутрішнього контролю (ефективність функціонування системи контролю знаходиться у прямій залежності від дотримання регламенту внутрішнього контролю);
- інформаційна безпека та захист інформації (особиста відповідальність суб'єктів внутрішнього контролю щодо забезпечення схоронності носія та конфіденційності інформації).

1.Бурцев В.В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации. – М.: Экзамен, 2000. – 320 с.

2.Богомолов А.М., Голощапов Н.А. Внутренний аудит. Организация и методика проведения. – М.: Экзамен, 1999. – 192 с.

3.Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: Пер. с англ. – М.: Финансы и статистика; ЮНИТИ, 1992. – 224 с.

4.Звіт Міжнародної фінансової корпорації «Дослідження практики внутрішнього аудиту і внутрішнього контролю в Україні» (опитування українських компаній і банків про стан внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю). – Червень 2008. – 92 с.

5.Пишна О.Б., Болотський Ю.О. Внутрішній контроль інвестиційної привабливості підприємств // Економіка: проблеми теорії та практики. Вип.130. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – С.80-85.

6.Тарасюк А.В. Перспективи розвитку внутрішньогосподарського механізму акціонерного підприємства // Вісник ХГТУ. – 2003. – №1(17). – С.37-39.

7.Фоміна Т.В. Місце та роль внутрішньогосподарського контролю в системі управління підприємством // Економічні науки: Наук. праці Кіровоград. нац. техн. ун-ту. Вип.7. Ч. II. – Кіровоград: КНТУ, 2005. – С.461-466.

Отримано 02.10.2009

УДК 330.322.681.3.06

Л.А.НЕКРАСЕНКО, канд. біол. наук
Полтавська державна аграрна академія

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Розглянуто методи оцінки інвестиційних проектів. Висвітлено питання реалізації фінансових функцій в програмному середовищі MS EXCEL. Дано визначення фінансових функцій EXCEL, що входять в «Пакет аналізу». Розглянуто альтернативні варіанти методів аналізу інвестиційних проектів.